

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Обґрунтовано роль інноваційної діяльності у підвищенні конкурентоспроможності підприємств, а також виділено основні бар'єри, стримуючі розвиток інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Аннотация. Обоснована роль инновационной деятельности в повышении конкурентоспособности предприятий, а также выделены основные барьеры, сдерживающие развитие инновационной деятельности отечественных субъектов хозяйствования.

Annotation. The role of innovation in improving the competitiveness of enterprises is substantiated, and the main barriers hindering the development of innovative activities of domestic business entities are discussed.

Ключові слова: інновація, інноваційна активність, інноваційна діяльність, інноваційний проект, інвестиції, інвестиційна діяльність, конкурентоспроможність, новації, підприємство, ефективність.

У сучасних ринкових умовах, де постійно змінюється зовнішнє середовище, економічні відносини стають дедалі більш складними та ще більш інтегрованими у світове господарство, де невпинно та стрімко зростає конкуренція. На всіх етапах створення продукту та доведення його до кінцевого споживача дуже гостро постає питання у постійному підвищенні конкурентоспроможності підприємства. Вивчаючи досвід країн, які знаходяться на високому економічному рівні свого розвитку, можна зробити висновок, що інноваційна діяльність є тим чинником, який сприяє підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. В усьому світі інновації розглядаються як один з головних способів модернізації діяльності підприємств. Актуальність даної теми обумовлена тим, що однією з проблем формування та розвитку конкурентоспроможності українських підприємств є низький рівень їх інноваційної діяльності.

Проблематика, яка полягає в підвищенні конкурентоспроможності підприємств за рахунок проведення інноваційної діяльності, була об'єктом досліджень у роботах зарубіжних і вітчизняних учених, а саме: Ільєнкової С. Д., Крупки М. І. [1], Лебедевої Н. Н. [2], Пеліхова Є. Ф. [3], Б. Санто, Б. Твіста, Й. Шумпетера та інших, але вона потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування ролі інноваційної діяльності як фактора підвищення конкурентоспроможності підприємств та виділення основних бар'єрів, які стримують інноваційний розвиток вітчизняних суб'єктів господарювання, на основі літературного узагальнення.

Закон України "Про інноваційну діяльність" розуміє під інноваційною діяльністю, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [4]. Ведення інноваційної діяльності неможливе без інвестицій. Під інвестиціями слід розуміти всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [5]. Поняття інновації та інвестиції не можуть розглядатися окремо одне від одного. Інноваційна діяльність є однією з форм інвестиційної діяльності. Реалізація інноваційної діяльності потребує великого обсягу інвестицій (національних, іноземних) у вигляді різноманітних цінностей (матеріальних, інтелектуальних), що не дає

змоги підприємствам власними коштами, без додаткового їх залучення (позикові кошти, державне фінансування та ін.) впроваджувати у свою діяльність результати інноваційного розвитку з метою підвищення своєї конкурентоспроможності. Економічна ефективність нововведень полягає у тому, що можна випускати продукцію з меншими витратами і в більш короткі терміни; підвищити якість продукції, що дозволяє покращити кінцеві результати діяльності підприємства. У результаті перераховані економічні переваги інновацій зумовлюють прибуток і віддачу капіталу [3, с. 14]. Ведення інноваційної діяльності підприємствами дає їм змогу постійно займатися вдосконаленням галузей своєї діяльності (основної, забезпечуючої, допоміжної, управлінської) і тим самим підвищувати ефективність діяльності підприємства в цілому.

Інноваційна діяльність є тією необхідною умовою функціонування підприємства, завдяки якій воно в змозі впроваджувати різні новації залежно від їх типу (організаційна, технологічна, інформаційна, фінансова, комбінована [6, с. 18]), що призводить до: зниження витрат на виробництво практично за всіма статтями витрат (знижуються норми розходів матеріалів на виготовлення продукції та трудомісткість виробу, що дає змогу зменшити матеріальні витрати, витрати на заробітну платню основним робітникам), збільшення обсягу

це призводить до зниження собівартості продукції та, як результат, зростання чистого прибутку підприємства, що дасть можливість підвищувати інноваційну активність підприємств, тому що вони в змозі будуть робити більше капіталовкладень на впровадження заходів, які будуть сприяти постійному покращенню результатів їх функціонування. Впровадження результатів інноваційної діяльності – це один із ефективних засобів задоволення споживачів та забезпечення постійного відтворення інноваційного покоління. Як наслідок, усе це дає можливість вистояти боротьбу за ринки збуту (освоювати нові ринки або закріпитися на вже існуючому), споживачів (утримувати вже існуючих, залучати нових, підвищувати їх лояльність до продукції та підприємства в цілому) та з найменшими втратами для підприємств долати періоди фінансових криз. Але поряд зі всіма перевагами інновацій існують також і недоліки в їх впровадженні в діяльність підприємств та бар'єри, які перешкоджають та стримують розвиток інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах. Автором було зазначено, що інноваційна діяльність потребує великих капіталовкладень, тому необхідно проаналізувати джерела фінансування інноваційної діяльності українських підприємств (таблиця). Як правило, система розвитку інноваційної діяльності в багатьох країнах світу будується на державному стимулюванні та підтримці інноваційних підприємств [7, с. 8]. Не дивлячись на те, що інновації наділяють властивостями стохастичності та дихотомічності, необхідно прогнозувати їх розвиток та запровадження, здійснювати допомогу підприємствам у пошуку необхідного асортименту інноваційної продукції та технологій виробництва [8, с. 9].

Таблиця

Джерела фінансування інноваційної діяльності [9]

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі, за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
млн грн					
2000	1 757,1	1 399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1 971,4	1 654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3 013,8	2 141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3 059,8	2 148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4 534,6	3 501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5 751,6	5 045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6 160,0	5 211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10 850,9	7 999,6	144,8	321,8	2 384,7
2008	11 994,2	7 264,0	336,9	115,4	4 277,9
2009	7 949,9	5 169,4	127,0	1 512,9	1 140,6
2010	8 045,5	4 775,2	87,0	2 411,4	771,9

На основі даних, приведених у таблиці, можна зробити висновок, що в Україні не розвинуте державне стимулювання інноваційної діяльності, воно займає останнє місце у розвитку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Така ситуація обумовлена тим, що в Україні спостерігається хронічний дефіцит бюджету, і тому держава неспроможна займатися інтенсивним розвитком інноваційної діяльності за відсутністю належних фінансових ресурсів. Інвестиції іноземних інвесторів у 2009, 2010 роках стрімко збільшилися, проте їх частка в структурі фінансування вітчизняних підприємств залишається досить малою (2008 – 0,96 %, 2009 – 19,03 %, 2010 – 29,97 %). Це зумовлено поганим інвестиційним кліматом в Україні. Інвестори не впевнені у законодавчій, політичній та економічній стабільності в державі. Аналіз законодавчих актів, що регулюють інноваційні процеси в Україні, показує, що ці закони концептуально не узгоджені, не формують єдиної системи підтримки конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та мотиваційного поля зростання конкурентоспроможності на мікро- і макrorівнях [10, с. 57]. Це можна пояснити неузгодженістю понятійного апарату, який використовують у нормативно-правових актах, відсутністю системного підходу до вирішення проблем і, як наслідок, відсутністю злагодженості інноваційної та конкурентної стратегії розвитку. Відсутність високої активності інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах і є наслідком непослідовної інноваційної політики, яка побудована на цій базі. Економічна нестабільність у державі, яка полягає у неконтрольованих інфляційних процесах і, як результат, високому рівні інфляції; нестабільній національній валюті та високій вартості кредиту (без урахування овердрафту) для суб'єктів господарювання: короткострокові кредити у національній валюті – 19, 2 % річних, в іноземній валюті – 17,4 % річних, за довгостроковими кредитами ставка кредитування у національній валюті – 8,3 % річних, в іноземній валюті – 10,3 % річних [11]; фактичній втраті висококваліфікованого персоналу високотехнологічних і наукоємних виробництв, також є досить вагомим стримуючим фактором у розвитку інноваційної діяльності. Усе це дає змогу визначити економічне середовище України як непривабливе та несприятливе для інвесторів (вітчизняних і зарубіжних). Тому інвестори традиційно орієнтуються на швидкоокупні, не капіталомісткі та високоприбуткові інвестиційні проекти, а перспективні інноваційні проекти не є пріоритетними, тому що вони є досить витратними і потребують, в основному, тривалого періоду реалізації. Також у зв'язку з тим, що Україна за числом материнських компаній та іноземних філій ТНК значно поступається не лише розвинутим країнам, а й багатьом постсоціалістичним країнам [10, с. 60], відбувається процес гальмування впровадження практики інноваційної діяльності на вітчизняні підприємства, тому що ТНК володіють більш ніж на 80 % ліцензіями і патентами на нову техніку у світі. Низька інноваційна активність українських підприємств також обумовлена і тим, що інноваційна діяльність несе в собі підвищений ризик, пов'язаний із вкладенням інвестицій. Цей ризик пов'язаний з невизначеністю, непередбачуваністю результатів наукових досліджень і наступних конструкторських і технологічних розробок, віддаленістю ефекту інновацій від моменту їх здійснення [3, с. 10].

Отже, впровадження інновацій та систематичне ведення інноваційної діяльності підприємствами є необхідною умовою підвищення їх конкурентоспроможності. Це дає змогу суб'єктам господарювання збільшувати тривалість життєвого циклу свого існування та постійно підвищувати ефективність своєї діяльності. Але існує ряд бар'єрів, які стримують розвиток інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах. На основі літературного узагальнення автором було виділено такі основні бар'єри: слабка мотивація інноваційної діяльності та недостатня

регульованість законодавчої бази і її неузгодженість; високий рівень непередбачуваності результатів інноваційної діяльності; нестабільна політична та економічна ситуація в країні; значний рівень ізольованості від потенційних зарубіжних партнерів; недостатність державної підтримки інноваційної діяльності на підприємствах; відсутність значної кількості висококваліфікованого персоналу високотехнологічних і наукоємних виробництв.

Інформація, що міститься в роботі, може бути використана в подальших дослідженнях впливу інноваційної діяльності на підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та взята за основу для розробки рекомендацій щодо підвищення інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Подальші дослідження автора будуть спрямовані на розробку та обґрунтування заходів щодо подолання бар'єрів, стримуючих повноцінне ведення інноваційної діяльності підприємствами в Україні.

Наук. керівн. Іпполітова І. Я.

Література: 1. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. – К., 2003. – 28 с. 2. Лебедева Н. Н. Инновационная активность предприятий как условие их конкурентоспособности / Н. Н. Лебедева // Journal of Institutional Studies (Журнал институциональных исследований). – 2010. – Том 2, № 4. – С. 15–21. 3. Пелихов Е. Ф. Экономическая эффективность инноваций : монография / Е. Ф. Пелихов. – Х. : Изд. НУА, 2004. – 162 с. 4. Про інноваційну діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>. 5. Про інвестиційну діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>. 6. Управление инновационными проектами : учебн. пособ. / под ред. В. Л. Попова. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 336 с. 7. Материали научно-практической конференции "Наука и бизнес. Проблемы развития малого инновационного предпринимательства". – Симферополь : Минэконом АРК, 2007. – 119 с. 8. Апатова Н. В. Теоретично-методологічні підходи до створення моделі інноваційного розвитку національної економіки / Апатова Н. В. // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія "Економіка і управління". – 2011. – Т. 24(63), № 2. – С. 3–15. 9. Сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 10. Тарнавська Н. Інноваційне забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання України / Н. Тарнавська // Економіст. – 2007. – № 10. – С. 57–61. 11. Сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>.